

HACI MİRZAHİD KERİMİ

21 Kasım 1933 yılında Kaşgar'da tanınmış bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İlkokul, ortaokul ve liseyi Kaşgar'da okuduktan sonra yükseköğrenimini Urumçide, Dil ve Edebiyat Fakültesi'nde tamamladı. 1957 yılında *Sandık İçindeki Bebek* adlı şiirinden

dolayı 20 yıl hapis yattı. 1979 yılında haptisten çıktıktan sonra *Yusuf Has Hâcib* romanını yazdı.

1981'den 1983'e kadar Kaşgar Uygur Ortaokulu'nda öğretmen olarak ve 1983'ten 2003'te emekli olana kadar Kaşgar Yayınevi'nde editör olarak çalıştı. 2015 yılında tekrar hapse atıldı. Şu an hayatta olup olmadığı hakkında haber alınamıyor. "Kalçası kırık yaşlı adam, hapse atılır mı!" dediği için yazarın oğlu da hapse atıldı.

Ana Derken, Ben Ölmedim, Baht Kızı Albümümden, Savaşçıyım, Anne Vasiyeti, Ahu Göz, Her Yerde Benim Yârim Var, Yedigâr Gömlek, Bahar Çiçekleri, Paha Biçilmez Toprak, Altın Saç, Bülbül Nevası, Toy Saçkıstı, Yirmi Yıllık Kara Zindandan, Hoşça kal Urumçi, Çölde Sonbahar, Ben Gül İçindeyim, Mahpus Şarkısı, Ben Ölmedim, Çoban Yıldızı bilinen eserleri arasındadır.

kaknüs yayınları: 781
tarihi roman: 17

isbn: 978-975-256-652-1
yayıncı sertifika no: 11216

1. basım; istanbul, 2020

kitabın adı: *yusuf has hâcib, bir uygur romanı*
yazarı: hacı mirzahid kerimi
uygurcadan aktaran: zeynure öztürk
türkçe yayın hakları © 2020 kaknüs yayınları

yayına hazırlayan: ibrahim becer, seda darcan çiftçi
teknik hazırlık: mustafa sabri saldamlı
kapak: kaknüs ajans
baskı: alemdar ofset
cilt: çevik matbaacılık

bütün yayın hakları saklıdır.
bu kitap telif sahibinin izni olmaksızın kısmen ya da tamamen yeniden basılamaz,
herhangi bir kayıt sisteminde saklanamaz, hiçbir şekilde elektronik, mekanik,
fotokopi ya da başka türlü bir araçla çoğaltılıp iletilemez.

kaknüs yayınları

kızkulesi yayıncılık ve tanıtım hiz.

merkez: mimar sinan mah., selâmi ali efendi cad., no: 33, üsküdar, istanbul

tel: (0 216) 341 08 65 kitap@kaknus.com.tr

dağıtım: çatalçeşme sk., defne han, no: 27/3, çağaloğlu, fatih, istanbul

tel: (0 212) 520 49 27 satis@kaknus.com.tr

www.kaknus.com.tr

    /kaknusyayinevi

Hacı Mirzahid Kerimi

YUSUF HAS HÂCİB

Bir Uygur Romanı

Uygurcadan Aktaran:

Zeynure Öztürk

Yayına Hazırlayanlar:

İbrahim Becer, Seda Darcan Çiftçi

kak1üs

İçindekiler

I. BÖLÜM

Önsöz	7
Savaş Meydanından Gelen Haber	9
Sabah Sakinliğini Bozan Sihirli Ses	25
Ata Umudu	51
Aniden Gelen Ecel	69
Mansur Han Tahta Çıkarken	87
Rakibini Yenen Kahraman	101
Kara Kâküllü Çocuk	113
İzsiz Habersiz Kaybolmak	133
Kedi Bezeden Mahrum Kaldı	142
Nevruzda Yapılan Düğün	159
Buğra Karahan'ın Hediyesi	165
Talihine Kavuşan Nazlı	180
Börü Tekin	189
Asilik	197
Melikü'l-Meşrik Huzurunda	221
Ordu Kent ya da Kaşgar	235
Kan Damlayan Yürek	252
Bahçedeki Çift Mezar	266
Halkı Ağlatan Musibet	281
Gerçek Sevgi	300
Bir Sonbahar Akşamında Kıyılan Nikâh	314
Buğra Karahan Namıyla Yazılan Mektup	327
Halkını Düşünerek Geçen Bir Ömür	347
İnsanların Niyeti!	359
Nedamet	375
Abinçu İsimli Kadının Kastı	389
Kana Boyanmış Çölcezir	405

II. BÖLÜM

İki Arada Bir Derede	423
Zindanda Yanmış Ümit Meşalesi	439
Endişeli Günler	452
Yoldaki Suikast	464
Haciplik Makamında Oturmak	477
Hekim Kızın Sırrı	487
Ve Ayrılık	492
Hüseyin Aslanhan	498
Kaşgar'dan Gelenler	504
Kötü Haber	508
Haniş Kılıçhan	514
Börü İnine Giriş	517
Kaşgar'dan Gelen Emir	524
İbrahim ve Çaresizliği	526
Âlimin Gamı	531
İnal Tekin ve Zaferi	534
Kaşgar'a Zafer Yürüyüşü	536
Barsağan'daki Kanlı Cenk	539
Asilerin Sonu	541
Tuğrul Karahan'ın Tahta Çıkışı	543
Adil Ceza	544
Son Karşılaşma ve Ayrılış	546
İki Şehrin Esenliği	549
Sakin Geçen Günler	553
İğne İle Kuyu Kazmak	557
Yüksek Mertebe, Kutlu Arzu	562
Yusuf Has Hâcib'in Vefatı	566
Son Söz	570

Önsöz

Elinizde bulunan kitaba dayanak teşkil eden metinle buluştuğumda tarih 2018'i gösteriyordu. İki bölümden oluşan yaklaşık bin sayfalık bir metindi ve benden istenen bunu bir roman haline getirmemdi. Tek dert sayfa sayısı değildi; eser aynı zamanda Uygurcadan Türkçeye çevrilmeye muhtaçtı. Başaramayacağım zannıyla reddetsem de bir yanım da denemem gerektiğini söylüyordu.

Denemeliydim çünkü Uygur Türkleri, Çin'in yoğun baskısı değil, resmen zulmü altında seslerini duyurmaya çalışan kardeşlerimizdi. Denemeliydim, çünkü eserin yazarı uzun yıllarını Çin zindanlarında, sürgünde geçirdikten sonra bu eseri kaleme almış bir yazardı. Baskıcı rejimlerin pençeleri altında hiçbir şeyin gelişemeyeceği gerçeği edebiyat için de geçerliydi. Bine yakın sayfadan oluşmuş bu eseri önce makul bir sayfa sayısına, sonra da bir roman haline getirmem yaklaşık bir yılımı aldı ama geriye dönüp baktığımda buna değdiğini görüyorum. Her ne kadar bir "Yusuf Has Hâcib" biyografisi olarak okura sunulsa da bu kitap, tarih yazıcılığımızda pek de bilinmeyen bir devir olan Karahanlılar Dönemi'ne ışık tutacaktır. Devlet yapılanmasından folklorik özelliklerine, oradan günlük yaşayışlarına kadar birçok bilgi roman diliyle okura sunulmaya gayret edilmiştir.

Kurulduđu günden bu yana iyi bir yayıncılık ilkesi adına kaliteli kitapları okurla buluşturan Kaknüs Yayınları bu kitapla üzerine düşeni yapmış bulunmaktadır. Gerek yayınevime gerekse ben, yıllardır Çin zulmü altında en temel haklarından bile yoksun bırakılan mazlum Uygur halkının acılarını bir nebze olsun duyurabilirsek ne mutlu bize.

Çaba bizden başarı Allah'tan...

İbrahim Becer

I. BÖLÜM

Savaş Meydanından Gelen Haber...

1

Tepeden tırnağa zırh kuşanmış yiğit, Karagir atıyla dağın zirvelerindeki patika yolda rüzgâr gibi ilerliyordu. Atının nalları taşa vurdukça kıvılcımlar çıkıyor, nal sesleri dağların yücelerinde yankılanıyordu. Yolun sağındaki nehir, kendisini bir gece gibi örten çam ve türlü ağaçların gölgesinde kalmıştı. Dağdaki onlarca gözeden kopup gelen berrak sular, bir ırmak olup yatağına sığmıyor, coştukça coşuyordu. Güller, papatyalar, laleler ve baharın müjdeleyicisi kardelenler... Yolun sol tarafındaki mümbit ovaya göz alabildiğine bir halı gibi yayılmışlar ve üzerlerinde otlayan sürülere inat baharı ilan ediyorlardı.

Bu eşsiz manzarayı içine çeken yiğit, bir süre sonra atının dizginlerini gevşetti. Rahatlayan hayvan önce yavaşladı, sonra da durdu.

Ne olduysa da tam o esnada oldu zaten; ansızın ormandan çıkan bir geyik sürüsünden ürken Karagir şaha kalkınca yiğidin kalçaları eyerden ayrıldı, belindeki kılıcı yerinden çıkacak gibi oldu. Yiğit, yağız atı Karagir'e öfkelense de zaman öfkeyle harcanacak zaman değildi. Sırtındaki sadaktan çelik uçlu okunu çekti, hızla yaya sürdü ve sonuna kadar gerdiği okunu tek seferde bıraktı. Attan ürküp sağa sola kaçışan geyiklerin en körpesi şim-

di yerde yatıyordu. Karagir'in üzerinde avının yanına kadar gelen yiğit atından atlayarak avının başını gövdesinden bir seferde ayırdı. Hiç gereksiz yere ürktüğü için olan biteni mahcup izleyen Karagir'e dönen yiğit gülerek:

“Boşu boşuna ürktün benim can yoldaşım, bir günlük sırdasım. Velew ki geyik değil de aslandı bunlar; yakışır mı sana korkmak, telaşa kapılmak. Şükürler olsun Allah'a ki bilmediğimiz bu topraklarda rızığımızı gözetti, aşımızı ayağımıza getirdi.”

Kuru dallarla ateşini yakan yiğit, atın üzerindeki heybesini alarak ateşin yanına koydu. Heybenin içinden çıkardığı demliğine su koyup kaynamaya bıraktı. İki sivri şişe de yumruk gibi körpe etleri dizdiğinde, yarım saat geçmeden taze etin kokusu tüm dağı sarmıştı.

Kurutulmuş nane, reyhan ve safran karıştırılıp yapılmış çayı, kaynamakta olan suda demledi. Tahta kaşıkla talkandan biraz yiyip çay içtikten sonra pişmekte olan kebaba dış geçirdi.

Ormandan gelen Turgay kuşlarının ezgili sesine vurulan yiğit, lezzetli kebabı yedikten sonra etleri tekrar şişe geçirip ateşe sürdü. Yerinden kalkarak, terini soğutmakta olan atın yanına geldiğinde yoldaşı da yemini yemeye başlamıştı. Çağıldayıp akan suyun sesi, yaprakların hışırtısı, kuşların şakımaları bir ninni görevi gördü ve yiğidi bir anda gaflet bastı.

Ne kadar zaman geçti bilinmez, Karagir'in kişneyen sesi onu tatlı uykusundan uyandırdı. Yiğit, gözünü açıp baktı ki çam ağaçlı ormandan koşup çıkan atı kendine doğru gelmekte. Hemen yerinden kalkıp atının dizginini tutmamış olsaydı at belki de çaydanlığı devirmiş olacaktı. At, birkaç defa kişneyip sahibine çok tuhaf bir bakışla baktı. Bu bakışlardan atın boynundaki yem torbasını çıkarmasını istediğini anlayan yiğit, onun dediğini yapsa da Karagir'in telaşı geçmedi. Karagir yeri tekmeliyor, başını sağa sola sallıyor ve hırçın hareketler yapıyordu.

“Ne diyorsun yoldaşım? Bir börü mü hissettin de bu kadar kendinden geçtin. Son cenkteki atım Akkaş gibi bana bakıyorsun. Seninle henüz dün sabah tanıştık, handan sana binip yola

çıktım ya...” diyerek Karagir’in alnındaki beyaz noktaya dokunan Yiğit onu merhametle okşadı.

Karagir, Orhun Nehri’nin öte tarafından yola çıktıktan bu yana, onun hanlarda değiştirip bindiği dokuzuncu atıydı bu. Yiğit, bu ata iki günden bu yana binip geliyordu. İnsanların karakteri, huyu birbirine benzemediği gibi atların da karakteri birbirine benzemiyordu. Bazı atlar tekme atan, bazıları suskun, bazıları sek sek, bazıları koşucu, bazıları ürkek...

Karagir, şaşkın ve koşucu bir at idi. At kişneyip arkasına baktı. Yiğit de başını çevirip baktıktan sonra eli kendiliğinden kılıcına gitti. Dağın içinden kocaman iki ayı, yavrularıyla birlikte üzerine doğru geliyordu. Karagir’in ne demek istediğini o anda anlayan yiğit, su katılmamış çeliği bir seferde belinden çektiği gibi eline aldı. Büyük ayılar iki ayaklarının üzerinde durmuş, tıpkı insan gibi kendine doğru yürüyüp geliyorlardı Yiğit, kılıcını yere vurunca, kılıç yere saplanıp dik durdu. Bu düşman, kılıçla başa çıkılacak bir düşman değildi. Karagir’in iki tarafına bağlanan süngü ile kalkanını aldı. Süngüsünü çınar ağacının yanına dayayıp koydu. Süngünün ucunda kutazın kuyruğu vardı. Yiğit, kalkanını kaldırıp yavaş adımlarla ilerleyince, höyükürüp gelmekte olan ayılar birden donup kaldılar. Boz renkli erkek ayı yanındaki eşine baktıktan sonra ön ayaklarını yere koydu. Ama yiğitle yakınlaştığında tekrar ön ayaklarını yukarı kaldırıp höyükürerek saldırdı.

Yiğit, yıldırım hızıyla kendini kenara çekerek yandan gelip ayının başına kalkarıyla vurdu. Boz ayı sanki testereyle kesilmiş ağaç gibi salınıp yere yıkıldı. Yiğit, mızrağını başının üzerinde iki kez gezdirip diğer kocaman ayıyı da vurup yere serince geriye iki merdek kalmıştı. Yavru ayılar şaşkınlığı üzerlerinden attıktan sonra annelerinin göğsüne binerek bıçağını doğrultan yiğidin önüne geldiler. Arka ayaklarıyla dizlerinin üzerine çökerek, ön ayaklarını yukarı kaldırıp af dilemeye başladılar. Gözlerinden damla damla yaşlar akıtarak başlarını öne eğen bu yavrulara yiğit acıdı. Onların bu hali onu hüzne boğdu. Can çe-

kişmekte olan anne ayı ile insan gibi diz çöküp ağlayarak yalvaran merdeklere bakan yiğit, hançerini kılıfına sokarken:

“Sizler de Allah’ın mahlûklarısınız. Bizi sizden ayıran yaradılışımızdan gelen merhametimizdir merdekler. Size merhamet edip bu defalık sizi affedeyim, daha da yoluma çıkmayasınız. Eğer yolumu bir daha kesecek olursanız başınızı gövdenizden ayırır, derinizden kürk yapar giyerim’ dedi.

Karagir, sağa sola şaşkın şaşkın yalpalayarak ayları gözetliyordu. Yiğit, yanıp kor hâline gelen ateşin yanına yaklaştı. Kıpkırmızı yakut gibi parlayan korların arasını açarak ortasına bir but gömdü. “Kalan etleri gök börüleri¹ yesin” dedikten sonra eliyle, “Gel buraya!” diyerek atını çağırdı. Karagir koşup geldi. Yiğit, “Canavar! Seni epey sevdim, bundan sonra gittiğim hanelerde seni başka atlarla değiştirmem. Bana ömürlük yoldaş olmayı ister misin?” diyerek atın başını ve boynunu sıvazladı. At, bu teklife “evet” der gibi kişnedi. Yiğit, süngüsünü ve kalkanını atın yan kısmına bağladı. Pişmiş eti ve eşyalarını heybenin içine yerleştirip atın üzerine koydu.

Karlı buzlu Altay Dağları’ndan, Han Tanrı ve Yedisu Bostanlığı’na geçerek, Balasagun’a yaklaşan bu yiğit, heybesinde sadece pişmiş et taşııyordu. O bir haberciydi ve emanetindeki haber çok kıymetliydi. O günden sonra sözünü tuttu ve Karagir’i başka atlarla değiştirmeden yolculuğuna devam etti.

¹ Türkler eskiden beri kutsal olarak gördükleri kurda “Kök-Börü” ya da Gök kurt derlerdi. Aslında *kök* göğün rengi olan bir mavilikti. Türkler aynı zamanda göğe *Kök-Tengri*, yani mavi gök derlerdi. Bir şeyi gök rengine büründürmek, o şeyi kutsal saymak Tanrı ile bir bağ kurma isteğinden ileri gelmekte idi. Gök rengi bazen kırılmış saçlar için de söylenmiştir. Buradan da anlaşılıyor ki Türkler kurdun yelesine ve tüyelerine önem veriyorlardı. Kurt sürülerinin başında giden ve onlara yol gösteren genellikle ihtiyar, kurnaz, ne zaman ve nerede hücum edebileceğini bilen bu ihtiyar kurtlar diğer kurtları iradesi altına alırdı. Bu sebeple böyle tecrübeli ve aynı zamanda korkunç kurtlara “*Gök yelesi*” kurtlar denilirdi. (Oğel,1998: 42). Kafesoğlu da yaşlı ve tecrübeli kurt için “*kök yelesi*” denildiğini vurgulamaktadır. (Kafesoğlu, 1999: 333), bkz. Dr. Zafer Altun, “Türk Kültüründe Kurt Kavramı Üzerine Bir İnceleme,” *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt 8, Sayı 22. (ç.n.)

2

Uçsuz bucaksız tarlaların içinden geçerken güneş artık iyice yükselmişti. İki tarafı da iğde ağaçlarıyla çevrili yolda biraz yürüdüktan sonra, her tarafını diken sarmış yokuştan tepeliğe çıktı. Yiğidin sakal basmış yüzünü aniden bir hüzün sardı. Kalın kaşlarının altındaki şahin gözleriyle çevreyi taradı, her şeyden ve herkesten emin olduktan sonra da atından indi. Dizginini eyerinin ön kısmına astıktan sonra ellerini saygıyla göğsüne koydu.

“Esselam Atalarım!” Kaba sesiyle bu tepeliğe önceden defnedilmiş büyükbabası ve diğer akrabalarının ruhlarına selam verdi. Bütün vücudu sarsılır bir halde, kocaman ılgın ağacının yanındaki bayrak dikilmiş mezarının yanına diz çöktü. Kılıcını kucağına koydu, lerzan sesiyle Kur’an tilavet etti.

O, daha çocukken büyükbabası vefat etmişti. O günden beridir, yolu bu tepeliğe düştüğünde büyükbabasının ruhuna bir Fatiha olsun okumadan geçmezdi. Bu defaysa iki sene devam eden o kanlı savaştan geri dönüyordu. Bunun için olmalı ki yiğit, uzun uzun kıraat ederek ihlâs ile dua etti. Atının üzerindeki buğdayla dolu torbayı alıp avuç avuç buğdayı mezarlık üzerine saçarken mırıldandı: “Halife Ömer sünnetidir, kuşlar! Dağlara buğday serpilir ki Müslüman ülkede sizin için ‘aç kaldı’ denmesin.”

Az önceki sakin tepelik bir anda her taraftan uçup gelen kuşların cıvıltısıyla doldu. Yiğit, buğday taneciklerini kapışan ve çeşit çeşit ses çıkaran kuşları ardında bırakarak atını itekleyip, yavaş yavaş yürümeye başladı. Esmekte olan bahar rüzgârı onun gözyaşlarını kurutuverdi. Kara bulutlar içinden güneşin kendini göstermesiyle küçük tepelik bir anda ışıklarla yıkandı. “Epey zaman geçmiş, yolcu yolunda gerek” deyip, atının eyerini sıkılaştırıp kalçasını eliyle okşadı. Karagir, başını çevirip sahibinin nasırlı elini öper gibi yaparken, yiğit de atının başını sıvazladı. Aşağıda büyük dalgalarla coşkulu akan Çu Nehri’ne baktı. Issık Göl tarafından gelen bir sürü kaz ve ördek, nehir üzerinde gözükp bir aşağı bir yukarı uçarak nehir kenarına kondular. Nehrin o tarafında epey uzakta kara çizgi gibi sur ve baca şeklinde olan rasat-

hane ve minareler gözükiyordu. Yiğidin yüreği güm güm atma-ya başladı. Heyecandan yerinde duramıyordu; büyükbabasının ruhuyla vedalaşıp dizginini boşladığı atına bindi.

Karagir, tepeden iner inmez kulaklarını dikip tozu dumana katarak koşmaya başladı.

“Ah Balasagun, öz yurdum! Eninde sonunda sana başım göv-demde kavuşabildim ya...” diye mırıldandı gözyaşlarıyla. Yiğit, otlak arazinin ortasından geçtikten sonra çam ağaçlarıyla gölge-lenen büyük yola çıktı. “Şu anda savaş haberini bekleyen Man-sur Han'ın sabrı tükenmiştir. Buğra Karahan'ın zaferle geri dön-mekte olduğunu söylesem sevincinden canı kafesine sığmaya-bilir, şanlı şerefli abisini karşılamak için ne işler yapar acaba?” Atını, Çu Nehri'ne doğru koşturdu. Karagir susamış olmalı ki başını kaldırmadan suyu içmeye başladı. Yiğit hayallere devam ediyordu. “Anam babam beni görende sevincinden ağlar mı acep; babam ağlamasa da anam tutamaz gözlerinin yaşını. Ay-tülin, ağasını gördüğünde acep ne yapar, ne söyler...”

Birden atının dizginini sertçe kavradı. Karagir, başını nehir-den kaldırıp, dudağının kenarında biriken su damlacıklarını et-rafa püskürttü. Yiğit, attan yere atlayarak atının uçup duran ye-lesini parmaklarıyla tarayıp atın boynunu kaşdı. “Canavar! Kaç-gündür ikimiz de yollarda perişanız. Sana söz, eve vardığımız-da seni hem dinlendireceğim hem de bol bol yedireceğim be-nim can dostum...”

Karagir, kuyruğunu sallayıp sanki zafer haberini ulaştırmaya telaşlanmış gibi başını sallıyordu.

Yiğit, zafer haberiyle birlikte kara bir haber de getiriyordu oysa ki; savaşta şehit olan arkadaşı, sevdiğinin ağabeyi ve üsta-dının tek oğluydu.

“Bu kara haberi üstadım Hacıp Cenaplarına nasıl söyleye-bilirim? Bunu söylemek için başka bir ulak geleydi olmaz mıydı...” diye birkaç dakika kendi kendine düşünüp durdu. İcini ka-sıp kavuran bu kara haberi aklından çıkartarak dalgalanıp ak-makta olan Çu Nehri'ne sürdü atını.

“Dehh dehh dehh” diyerek telaşlandırdığı Karagir, kendilerine kucak açan Balasagun yolundaki son engel olan Çu Nehri'ne atlayıp yüzmeye başladı.

3

Çu Nehri'nin hemen yanı başındaki Balasagun'un, kadim zamanlarda daha güzel bir şehir olduğunu anlatan rivayetler eskiden beri dillendirilir, kulaktan kulağa yayılır. Bu rivayetlerden biri de şöyledir:

Hunların evladı olan Uygurlar, milattan bin sene önce Orhun ve İdil Nehri boylarında; Karakurum'da, Tengri Dağı eteklerinde; Tarım Havzası'nda, Taklamakan Çölü'nde, Amuderya Nehri ve adalarında göçmen olarak yaşadı. Orhun Nehri boylarında yerleşik yaşayan Uygurların Han'ı Buka Kağan, yüz binlerce askere önderlik edip batıya yürüyüş yaparak Çu Nehri boylarına geldi. Burayı çok beğenen Buka Kağan:

“Bu yerlerin otu ve suyu bol, havası temiz, manzarası güzel. Ne dersiniz beylerim; bir şehir kurmak için hoş bir yer değil midir?"dedi.

Vüzeraya emirler vererek, koca koca çadırlar kurarak buraya şehir kurma niyetini anlattı, onların desteğini aldı, emir ferman vererek bütün eyalet ve kabilelerdeki marangoz, inşaatçı ve nakkaşları Çu Nehri'nin yanına şehir kurmaya davet etti. Dört bir yandan, her bir meslekten ustalar, meslek sahipleri, sanatkârlar, zanaatkârlar Çu Nehri boyuna toplandı. Nevruz bayramı günü Buka Kağan şehrin temelini attı. Böylelikle iş başladı, üç yılda şehir tüm ihtişamıyla ortaya çıktı. Gece ve gündüzün eşit olduğu bu onurlu Nevruz gününde, Buka Kağan ve eşi, bu yeni şehrin açılışını yaparak altın tahta oturdu. Şehrin kuruluşuna katılan bütün meslek sahipleri ve ustalar, Çu Nehri ve çevresinde yaşamakta olan Karluk, Yağma gibi çok sayıda Uygur kabileleri bu şehirden yer tuttu, burada ikamet ettiler. Bu yeni şehrin şöhretini duyan âlim, edip, ulema, doktor ve sanatkârlar, çok uzaklardan gelip şehri daha da güzel bir hale getirdiler.